

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра теорії і методики початкової освіти

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента
ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ
підготовки здобувачів
Третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 091 Біологія та біохімія
галузі знань 09 Біологія
Кваліфікація: Доктор філософії з біології та біохімії
Освітньо-професійної програми «Біологія організмів та надорганізмових
систем»

Силабус нормативного освітнього компонента «Педагогічні основи професійно-комунікативної компетентності» підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, галузі знань 09 Біологія, спеціальності 091 Біологія та біохімія, освітньо-наукової програми «Біологія організмів на надорганізмових систем».

Розробник: Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методи початкової освіти

Погоджено

Гарант освітньо-наукової програми: _____ _ Фіщук О. С.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри теорії і методики початкової освіти протокол № 1 від 31.08. 2023 р.

Завідувач кафедри: _____ (Пріма Р.М.)

© Пріма Р.М., 2023

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-наукова програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Очна (денна, вечірня) форми навчання	09 Біологія 091 Біологія та біохімія БІОЛОГІЯ ОРГАНІЗМІВ ТА НАДОРГАНІЗМОВИХ СИСТЕМ третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти	Нормативний
Кількість годин/кредитів: 90/3		Рік навчання – 2
		Семестр – 3
ІНДЗ: немає		Лекції – 20 год
		Практичні (семінарські) – 14 год.
		Самостійна робота – 50 год
		Консультації – 6 год
		Форма контролю: залік
Мова навчання: українська		

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

ППП Пріма Раїса Миколаївна

Науковий ступінь – доктор педагогічних наук

Вчене звання - професор

Посада - завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти

Контактна інформація 066-700-83-44, Prima. Raisa@vnu.edu.ua

Дні занять <http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi>

III. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. **Анотація курсу.** Силабус освітнього компонента «Педагогічні основи професійно-комунікативної компетентності» складено відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії. Вивчення курсу забезпечує оволодіння основними поняттями і категоріями, ознайомлення з сутністю і провідними поняттями комунікації, професійно-комунікативної компетентності, визначення шляхів її формування і розвитку; вироблення вміння оцінювати та здійснювати самооцінку рівня сформованості професійно-комунікативної компетентності, комунікативних умінь і навичок; опанування комунікативними техніками й технологіями в процесі професійно-педагогічного тренінгу, соціально-психологічного тренінгу; формування індивідуального стилю професійної діяльності, опанування інструментами професійно-особистісного саморозвитку.

2. **Пререквізити.** Компетентності, набуті в процесі вивчення циклу загальної підготовки, психологічних, педагогічних компонентів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

3. Мета і завдання освітнього компонента

Метою викладання освітнього компонента «Педагогічні основи професійно-комунікативної компетентності» є формування в аспірантів цілісного уявлення про структуру, зміст та особливості професійно-комунікативної компетентності, набуття комунікативної компетентності як засобу соціалізації і професійного саморозвитку; стимулювати здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня до професійного самовиховання, формувати в них потребу в неперервному професійному самовдосконаленні.

Основними *завданнями* вивчення освітнього компонента «Педагогічні основи професійно-комунікативної компетентності» є:

- сприяння розумінню сутності та значущості професійно-комунікативної компетентності як важливого чинника професійної та соціальної успішності фахівця;
- розвиток педагогічного мислення й усвідомлення спілкування як засобу професійного саморозвитку;
- формування комунікативних, інтерактивних і перцептивних умінь і навичок міжособистісної взаємодії та особливостей їх використання в освітньому процесі закладу вищої освіти;
- набуття досвіду професійного педагогічного спілкування на основі опанування комунікативними техніками й технологіями в процесі професійно- педагогічного тренінгу;
- опанування діагностичними методиками дослідження комунікативних умінь і навичок, розвиток особистісної динаміки аспірантів;
- сприяння формуванню індивідуального стилю професійної діяльності, пануванню інструментами професійно-особистісного саморозвитку;
- стимулювання рефлексивних здібностей аспірантів, здатності до самоконтролю та саморегуляції;

• 4. Результати навчання (Компетентності)

Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності з дотриманням морально-етичних норм. ЗК2. Здатність планувати та управляти часом. ЗК4. Здатність мотивувати людей до поглиблення концептуальних знань з метою визначення найбільш актуальних для суспільства проблем біології та біохімії. ЗК6. Здатність працювати автономно, приймати рішення з важливих завдань біології та біохімії на сучасному етапі розвитку, включаючи і завдання інноваційного характеру. ЗК7. Здатність здійснювати безпечну діяльність. ЗК8. Володіння сучасними методами, формами та засобами навчання в системі вищої освіти України. Здатність застосовувати сучасні освітні технології, методи і засоби навчання.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК4. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти (наукових установах), із застосуванням сучасних методологій, методів та інструментів біологічної та педагогічної наук. СК7. Здатність дотримуватись етики проведення досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

Програмні результати навчання (РН)	<p>ПРН3. Презентувати та обговорювати результати досліджень, наукові та прикладні проблеми біології та біохімії державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у публікаціях у наукових фахових виданнях.</p> <p>ПРН9. Розробляти та реалізовувати наукові фундаментальні та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику.</p> <p>ПРН11. Формулювати загальні принципи та вибирати адекватні методи біологічних наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері біології та у науково-педагогічній практиці.</p> <p>ПРН12. Демонструвати знання принципів організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, формулювати зміст, цілі навчання, способи їх досягнення, обирати форми контролю, готувати тексти навчально-методичного контенту для підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 091 Біологія та біохімія.</p> <p>ПРН13. Практикувати різні форми підвищення професійної кваліфікації, адаптацій до змін у професійній діяльності.</p> <p>ПРН14. Формувати системний науковий світогляд, демонструвати загальний культурний кругозір, нести відповідальність за особистий професійний розвиток.</p>
------------------------------------	---

5. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ						
Тема 1. Комунікації: сутність і провідні поняття.	7	2		4	1	ПФО, МППВІР/ЗД / 12 б.
Тема 2. Комунікативна компетентність як категорія компетентнісного підходу.	7	2		4	1	ПФО, МППВІР/ЗД / 12 б

Тема 3. Професійно-комунікативна компетентність у системі освіти майбутнього фахівця	8	2	2	4		ПФО, МППВПР/ЗД / 12 б.:
Тема 4. Особливості комунікативної взаємодії суб'єктів освітнього процесу	8	2	2	4		ПФО, МППВПР/ЗД / 12 б.:
Разом за змістовим модулем 1	30	8	4	16	2	48 б
Змістовий модуль 2. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ						
Тема 5. Організаційно-педагогічні умови створення творчої педагогічної взаємодії на основі професійно-комунікативної компетентності суб'єктів освітнього процесу.	13	2	2	8	1	ПФО, МППВПР/ЗД /12 б/
Тема 6. Комунікативні ситуаційні задачі як засіб формування професійно-комунікативної компетентності.	15	4	2	8	1	ПФО, МППВПР/ЗД /12 б.
Тема 7. Вправи з розвитку комунікативності. Діагностичні методики (Тест «Чи вмієте ви спілкуватися», «Чи вмієте ви слухати?»)	15	2	4	8	1	ПФО, МППВПР/ЗД, МСК /14 б.
Тема 8. Тренінг педагогічного спілкування. Соціально-психологічний тренінг комунікативності. Комунікативний тренінг.	17	4	2	10	1	ПФО, МППВПР/ЗД, МСО / 14 б.
Разом за змістовим модулем 2	60	12	10	34	4	52 б.
Види підсумкових робіт						Бал
Всього годин / Балів	90	20	14	50	6	100 б.

Методи навчання

Традиційні: за джерелом знань - словесні: РП – розповідь, ПС – пояснення, Б – бесіда (ЕБ – евристична, РБ – репродуктивна, ВБ – вступна, ПтБ – поточна, ПдБ – підсумкова), І – інструктаж (ВІ – вступний, ПтІ – поточний, ПдІ – підсумковий), РП/К – робота з підручником/книгою, РІД – робота з інтернет-джерелами, РНМД – робота з навчально-методичними й науково-інформаційними джерелами; наочні: ІЛ – ілюстрування, ДМ – демонстрування, СП – спостереження; практичні: РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ВПР – вправи (РВПР – репродуктивні, ПВПР – продуктивні, КВПР – конструктивні, ТВПР – творчі); за характером пізнавальної діяльності здобувачів - ПП – пояснювально-ілюстративні, РП – репродуктивні, ПВНМ – проблемний виклад навчального матеріалу, ЧП – частково-пошукові, ДС – дослідницькі; Інноваційні: ДС – дискусія, МД – моделювання, МШ – мозковий штурм, НВ – навчаючи-вчуся, ТШ – ток-шоу, КМ – кейс-метод, ПР – проєкт, КВ – вебквест, квест, МДН – методи дистанційного навчання, МЕН - методи електронного навчання, ММН – методи мобільного навчання, МЗН – методи змішаного навчання.

**** Форми оцінювання:** усна (У), письмова (П).

**** Методи оцінювання:** УЮ/ПЮ – усне/письмове індивідуальне опитування, УФО/ПФО – усне/письмове фронтальне опитування, Т – тестування, МКР – модульна контрольна робота, МППВПР/ЗД – метод практичної перевірки вправ/завдань, МСК – метод самоконтролю, МСО – метод самооцінки.

1. Завдання для самостійного опрацювання:

Тема 1. Розмежувати поняття «спілкування» й «комунікація» за науковими джерелами, вказаними в рекомендованій літературі. Види спілкування. Функції спілкування. Роль комунікації в професійній діяльності сучасних фахівців. Публічне мовлення як різновид спілкування. Види промов. Планування, підготовка та виголошення промови. Ораторські якості мовця та критерії ефективності виступу. Презентація. Сесії у формі запитань і відповідей. Проксеміка – взаємини у просторі. Суб’єктний простір особистості й дотримання оптимальної дистанції в комунікації. Соціальна ситуація комунікації. Хронеміка й кінетика в комунікації.

Тема 2. Виявлення суперечностей у науковому тлумаченні ключових понять.

Тема 3. Підготувати виступ перед студентською аудиторією на актуальну для молодіжного середовища тему (за вибором).

Тема 4-5. На основі аналізу теми в посібнику В. Семиченко «Культура мовлення» проаналізувати прояви особистісних позицій суб’єктів комунікації [11].

Тема 6. Розробити й презентувати комунікативні ситуаційні задачі, що засвідчують сформованість професійно-комунікативної компетентності (5 задач, тема за вибором).

Тема 7. Підібрати вправи для розвитку комунікативності. Користуючись комплексом методик, визначити власний професійно-комунікативний профіль.

Тема 8. Вивчити суть і значення соціально-психологічного тренінгу у формуванні комунікативності. Суть та призначення комунікативного тренінгу. Організація групової роботи. Базові уміння й навички тренера. Управління груповою динамікою. Тренінгові завдання з розвитку професійно-комунікативних умінь.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Навчальні досягнення здобувачів третього рівня вищої освіти (освітньо-наукового) оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип обов’язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань,

умінь та навичок, на підставі результатів виконання всіх видів запланованої навчальної роботи впродовж семестру: аудиторної роботи під час лекційних, практичних занять, самостійної роботи тощо.

Поточна оцінка – це сума балів, які отримує здобувач вищої освіти за поточну роботу з відповідних тем освітнього компонента. Максимальний бал за кожну з форм роботи визначає силабус освітнього компонента. Результати поточного контролю знань здобувачів вищої освіти вносяться до журналу обліку роботи академічної групи і враховуються під час виставлення підсумкового балу з ОК.

Максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач третього рівня вищої освіти (освітньо-наукового) освіти за поточну навчальну діяльність, становить **100 балів**.

У Положенні про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки визначено правила, порядок та процедуру визнання результатів навчання. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, контрольній роботі тощо, які передбачені силабусом освітнього компонента.

Здобувачам третього рівня вищої освіти (освітньо-наукового), які брали участь у роботі конференцій, семінарів, підготовці наукових публікацій тощо й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю з відповідного ОК:

- виступ із доповіддю на секційному засіданні конференції, участь у майстер-класі – 10 балів; підготовка наукової публікації у збірнику тез – 5 балів, у фаховому журналі – 15 балів).

При цьому загальна кількість балів, що вноситься до відомості за поточну роботу, не може перевищувати 100.

Залік викладач виставляє за результатами поточної роботи за умови, що здобувач освіти виконав ті види навчальної роботи, які визначено силабусом ОК.

У випадку, якщо здобувач освіти впродовж поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку – 100. Повторне складання заліків допускається не більше як два рази з кожного освітнього компонента: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету (інституту).

Політика щодо відвідування занять

Відвідування занять дає можливість отримати задекларовані загальні та фахові компетентності, вчасно та якісно виконати завдання. Відвідування занять є обов'язковим.

З поважних причин (наприклад, хвороба (довідка від сімейного лікаря), працевлаштування за фахом (довідка з місця роботи)) навчання може відбуватися за індивідуальним графіком (онлайн) за погодженням із деканом факультету (інституту).

Лекційні заняття не відпрацьовуються, але знання лекційного матеріалу є обов'язковим. До практичних занять здобувачі третього рівня вищої освіти (освітньо-наукового) готують навчально-методичні кейси (електронні, рукописні, друковані) та презентують їх в аудиторії із застосуванням мультимедійної презентації та сучасних інструментів освітнього процесу (інфографіки, інтелект-карти, таблиці, схеми, інтерактивні стрічки, діаграми і т. ін.). Пропуски практичних занять відпрацьовуються: здобувач третього

рівня вищої освіти (освітньо-наукового) опрацьовує тему самостійно, виконує практичні завдання до теми, укладає навчально-методичні кейси. На консультаціях здобувач освіти має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено за пропущені теми.

Політика щодо академічної доброчесності

Здобувачі третього рівня вищої освіти (освітньо-наукового) зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності відповідно до норм загальнолюдських та європейських цінностей, Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції», Цивільного Кодексу України, Статуту Волинського національного університету імені Лесі Українки, зокрема:

- не толерувати плагіат, списування, неправомірне використання чужих напрацювань;
- використовувати у навчальній або дослідницькій діяльності лише перевірені та достовірні джерела інформації та правильно оформляти покликання на використані інформаційні джерела;
- подавати на оцінювання лише самостійно виконану роботу, що не є запозиченою або переробленою з іншої, виконаною іншими особами; мінімальний відсоток унікальності – 60 %.

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі є підставою для її незарахування.

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Перескладання будь-яких видів робіт, передбачених силабусом освітнього компонента, з метою підвищення підсумкової модульної оцінки не дозволяється.

Здобувач третього рівня вищої освіти (освітньо-наукового) може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив упродовж семестру (з поважних причин), таким чином покращити свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми.

Заборгованість із модуля повинна бути ліквідована здобувачем у позааудиторний час до початку підсумкового контролю з наступного модуля. Кінцевий термін ліквідації заборгованості з модульного контролю обмежується початком заліково-екзаменаційної сесії.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Із освітніх компонентів, де формою контролю є залік, оцінювання знань здобувачів третього рівня вищої освіти (освітньо-наукового) здійснюється під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені силабусом. Порядок проведення заліку: письмово (контрольна робота, тести).

Питання до заліку

1. Комунікації: сутність і провідні поняття.
2. Спілкування як соціально-психологічний феномен.
3. Поняття «спілкування» й «комунікація» в наукових джерелах.
4. Види спілкування.
5. Функції спілкування.
6. Роль комунікації в професійній діяльності сучасних фахівців.
7. Комунікативна компетентність як категорія компетентнісного підходу.
8. Сутність поняття «професійно-комунікативна компетентність».
9. Педагогічні засади формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця.

10. Вербальне і невербальне спілкування.
11. Публічне мовлення як різновид спілкування. Види промов.
12. Презентація. Сесії у формі запитань і відповідей.
13. Комунікативні ситуаційні задачі як засіб формування професійно-комунікативної компетентності.
14. Організаційно-педагогічні умови створення творчої педагогічної взаємодії на основі професійно-комунікативної компетентності суб'єктів освітнього процесу.
15. Комунікативна взаємодія викладача і здобувача вищої освіти як суб'єкт-суб'єктна комунікація.
16. Пошук ефективних шляхів організації комунікативної взаємодії суб'єктів освітнього процесу
17. Суть і значення соціально-психологічного тренінгу у формуванні комунікативності.
18. Міжособистісне спілкування. Особистісні позиції суб'єктів комунікації.
19. Механізми взаємодії: рефлексія, стереотипізація, ідентифікація.
20. Комунікативні ситуаційні задачі як засіб формування професійно-комунікативної компетентності.
21. Самопрезентація в контексті формування професійно-комунікативної компетентності.
22. Роль тренінгів у формуванні професійно-комунікативної компетентності фахівця.
23. Тренінгові завдання з розвитку комунікативних умінь.
24. Комунікативний тренінг.
25. Культура мови і мовлення викладача вищої школи. Мовний і мовленнєвий етикет педагога.

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з формою контролю - залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перескладання)

VI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ -РЕСУРСИ

- 1 Ашиток Н. Підготовка педагогів до фахової комунікативної діяльності. *Молодь і ринок*. 2017. № 10. С. 6–10. URL: доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2017_10_3.
2. Богдан Ж., Серета Н., Солодовник Т. Формування комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти: монографія. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 262 с.

3. Боровець О. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. *Інноватика у вихованні*. 2016. Вип. 4. С. 82–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2016_4_11.
4. Качалова Т. В., Павлюк Л.М. Теоретичні засади проблеми формування комунікативної компетентності особистості [Електронний ресурс]. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. 2015. Вип. 52. С. 128–130. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_52_45
5. Когут І. В. Критерії сформованості професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 4. С. 85–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2015_4_11.
6. Когут І. В. Методика формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя: дослідно-експериментальна робота. *Молодий вчений*. 2015. № 7(2). С. 53–56. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7(2)_12).
7. Кравцова І. А. Особливості формування комунікативної компетенції майбутніх учителів початкових класів. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 67. С. 354–361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2015_67_67.
8. Кравченко-Дзондза О. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності студентів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 1. С. 98–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_1_21.
9. Кравченко-Дзондза О. Модель формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкових класів у процесі професійної підготовки. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 2015. Вип. 31. С. 177–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_31_20.
10. Каніболоцька Л. В. Професійно-комунікативна підготовка майбутніх викладачів ВНЗ. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2017. Вип. 259. С. 100–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2017_259_16.
11. Кухта М.І., Маляр Л.В. Професійне педагогічне спілкування: методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 35 с.
12. Олександренко К. В. Основні підходи до створення психолого-педагогічної системи розвитку іншомовної комунікативної компетентності [Електронний ресурс]. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2015. Вип. 1. С. 27–29. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2015_1_8
13. Петрук В. Комунікативна компетентність фахівця соціальної сфери як складник його професійної діяльності. *Humanitas*, 2021. №2, с. 44–50, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.2.7>
14. Писаревський І.М. Професійно-комунікативна компетентність (в туризмі): підручник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2017. 175 с.
15. Пріма Р.М., Слова Т. А. Інформаційно-комунікаційні технології як знаряддя підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійного самовизначення. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія Педагогіка, психологія, філософія*. 2018. Вип. 291. С. 256–261.
16. Пріма Р. М., Пріма Д. А., Десятник К. В. До питання формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього педагога. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 3 (117). С. 96–100.

17. Оліяр М. П. Інноваційні технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 4. С. 386–390. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_4_74.

18. Слободяник Н. В. Спілкування як основа психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу. *Psychological journal*. 2018. № 4 (14). С. 206–216. doi: 10.31108/2018vol14iss4

19. Соснова М.А. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності педагога шляхом викладання дисципліни «Педагогічна майстерність». *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2021. Вип. 197. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-197-165-169>

20. Стеценко Н. М. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *Педагогічний альманах*. 2016. Вип. 29. С. 185– 191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2016_29_31.

Електронні ресурси

- <http://osvita.org.ua> – освітній портал (каталог освітніх ресурсів, новини освіти)
- <http://www.mon.gov.ua> – офіційний сайт МОН України
- wiki.vnu.edu.ua